

Stichting **IVMV**
INSTITUUT voor
MAATSCHAPPELIJKE
verbeelding

INHOUDSOPGAVE
nummer 4|2017

GESCHIEDENIS, BEELD & VERBEELDING
IVMV online magazine

INTRO

1. Heidi de Mare en Wilbert Schreurs, 'Maalstroom van de geschiedenis. Inleiding op GESCHIEDENIS, BEELD & VERBEELDING'.

COLUMN

2. Joost Pollmann, 'Het vlot van de Lampedusa. Over de handzame verpakking van een crisis'. Met een beeldbijdrage waaruit blijkt dat *Het vlot van de Medusa* als icoon voor de vluchtelingenproblematiek wordt ingezet.
3. Heidi de Mare, '[CARNATY, of de moeilijkheid van vleeskleur](#)'.
4. Geerten Boogaard, 'Gelijk een vader in zijn huisgezin. Constitutionele interpretatie van oranje familieplaatjes'.

BESPIEGELING

5. Gabriël van den Brink, 'Groeten uit Portugal. De vroege opkomst van de morele *verbeelding*'.
6. Thomas van den Brink, 'The cartographic conception of a fiction? The problematic interpretation of old planning maps as historical sources'.

ESSAY

7. Merlijn Schoonenboom, 'Venus voor het volk. Waarom lang vergeten 19^e-eeuwse schilders weer bij de hedendaagse cultuur passen'.

8. Gabriël van den Brink en Heidi de Mare, 'Maatschappelijke verbeelding. Bouwstenen voor een historisch-analytische benadering'.
9. Gabriël van den Brink en Heidi de Mare, 'HIGH NOON. Exemplum in termen van ons theoretisch kader'.
10. Heidi de Mare, 'Melk, tabak en alcohol. Verschuivingen in de maatschappelijke verbeelding van gezondheid en ziekte in NL'.

REVIEW

11. Heidi de Mare, 'Tussen verledenverbeelding en ekphrasis. Twee cultuurhistorici over beeld en verbeelding'. Dubbelbespreking, P. Rietbergen (2015), *Clio's stiefzusters. Verledenverbeeldingen voorbij de geschiedwetenschap* en D. Rijser (2016), *Een telkens nieuwe Oudheid. Of: Hoe Tiberius in New Jersey belandde*.
12. Leo van Bergen, 'Op je gezondheid. Boekbespreking'. René Kahn (2016), *Op je gezondheid? Over de effecten van alcohol*.
13. Tonie van Marle, 'Terug naar de Grote Oorlog. Boekbespreking'. Nanette Norris (ed.) (2015), *Great War Modernism. Artistic Response in the Context of War, 1914-1918*.

DOSSIER

GESCHIEDENIS, BEELD & VERBEELDING

een greep uit onze publicaties:

- Gabriël van den Brink (1990), 'Een andere pijp. Inleiding', bij G.J.M. van den Brink en W.Th.M. Frijhoff (red.), *De wevers en Vincent van Gogh*, Waanders uitgevers: 7-21 (pdf).
- Gabriël van de Brink (1994), 'Geschiedschrijving als geestelijke oefening. De Certeau en mijn ervaringen met historisch onderzoek' (pdf).
- Heidi de Mare (1997), '[De verbeelding onder vuur](#). Het realisme-debat der Nederlandse kunsthistorici', in: *Theoretische Geschiedenis*, vol. 24, no. 2: 113-137.
- Heidi de Mare (1999), '[Gedisciplineerd kijken. Van kunstgeschiedenis naar historisch formalisme](#)', in: *Kunstlicht*, Jubileumnummer, De toekomst van kunstgeschiedenis, vol. 20, no. 3-4: 14-20.
- Heidi de Mare (2000), '[Het huis, de Natuur en het vroegmoderne architectonisch kennissysteem van Simon Stevin](#)', in: J. De Jong et al. (eds.), *Nederlands Kunsthistorisch Jaarboek*, deel 51: 34-59.
- Heidi de Mare (2003a), '[Hoofdstuk 1: Bronnen en methodologie](#)', in: idem, *Het huis en de regels van het denken. Een cultuurhistorisch onderzoek naar het werk van Simon Stevin, Jacob Cats en Pieter de Hooch* (cum laude dissertatie): 21-116.
- Heidi de Mare (2003b), '[Hoofdstuk 5. Samenschatting, reflectie en speculatie](#)', in: idem, *Het huis en de regels van het denken* (cum laude dissertatie): 591-706.
- Connie Veugen (2004), '[Here be the dragons](#). Voorgeschiedenis en ontstaan van adventure games', in: *Tijdschrift voor Mediageschiedenis*, themanummer [Games & Geschiedenis](#), vol. 7, no. 2: 77-99.

- Heidi de Mare (2005), '[Welsprekende waarschijnlijkheden](#). Het misplaatste moralisme in het Nederlandse documentairedebat naar aanleiding van FORD TRANSIT (2002)', in *E-view*: 1-82.
- Leo van Bergen (2006), '[Holocaust is geen mening](#)', *de Volkskrant*, 4 oktober.
- Heidi de Mare (2007a), '[Vroegmoderne verwantschap in woord en beeld. Het gebruik van Cats, De Hooch en Van Hoogstraten als historisch bronmateriaal](#)', in: P. Stokvis (red.), *Geschiedenis van het persoonlijk leven. Bronnen en benaderingen*. Amsterdam SUN/ Boom/OU: 299-345.
- Heidi de Mare (2007b), '[Johannes Vermeer: migratie van een icoon](#)', in: J. Van Eijnatten et al. (red.), *Heiligen of helden. Opstellen voor Willem Frijhoff*, Amsterdam Bert Bakker: 198-214. **Translation:** '[Johannes Vermeer: migration of an icon](#)'.
- Wilbert Schreurs (2008), 'Huisje, boompje, beestje. Hoe denken reclamemakers zelf over hun "genderstereotiepe" reclame? Zouden ze het een volgende keer anders doen?', in: *Adformatie* 41, 9 oktober: 46-49 ([pdf](#)).
- Olaf Tans (2009), 'De fictie van de constitutie. Over de maatschappelijke functie van ontwerp-denken', in: *Recht der Werkelijkheid*, vol. 30, no. 1: 12-26 ([pdf](#)).
- Heidi de Mare (2009), '[Ars sine scientia nihil est. De kunst van interdisciplinair onderzoek](#)', in: *Kunstlicht*, Jubileumnummer Kunstgeschiedenis & Interdisciplinariteit, vol. 30, no. 3-4: 90-99. **Translation:** [Ars Sine Scientia Nihil Est. The Art of Interdisciplinary Research](#)'.
- Leo van Bergen (2009), '[Medische Polemologie en Ideologie: drijfveren en oogkleppen](#)', *Nederlands Militair Geneeskundig Tijdschrift*, September: 173-179.
- Leo van Bergen (2010a), '[De geschiedenis herhaalt zich \(niet\)](#). Een gedachtegang over pandemiebestrijding, wetenschappelijke waarheid en maatschappelijke beeldvorming', *Nederlands Militair Geneeskundig Tijdschrift*, no. 63 (september): 145-148.
- Leo van Bergen (2010b), '[Vrije mening is schot uit de heup](#)', *de Volkskrant*, 26 oktober.
- Leo van Bergen, Heidi de Mare and Frans J. Meijman (2010), '[From Goya to Afghanistan](#). An essay on the ratio and ethics of medical war pictures', in: *Medicine, Conflict & Survival*, vol. 26, no. 2: 124-144.
- Gawie Keyser en Heidi de Mare (2010), '[De lakmoesproef van de moderne beschaving. Goed en Kwaad in virusfilms](#)', in: A. Oderwald et al. (red.), *Besmet* (Literatuur & geneeskunde, De Tijdstroom Utrecht): 99-108.
- Leo van Bergen (2011), '[De snelle opkomst en gestage ondergang van het vak medische geschiedenis aan de Vrije Universiteit](#)'.
- Heidi de Mare (2012), '[Vindplaats van het huiselijk leven. Het kamergezicht in de Hollandse Gouden eeuw](#)', in: *Historisch Tijdschrift Holland*, no. 3: 110-118.
- Heidi de Mare (2013), '[Hoe de historische verbeelding maatschappelijk vorm krijgt](#)'. Bespreking M. Kleppe (2013), *Canonieke icoonfoto's. De rol van (pers)foto's in de Nederlandse geschiedschrijving*, in: *Tijdschrift voor Mediageschiedenis*, Jrg. 16, no. 2: 77-80.
- Connie Veugen (2014), '[Using Games to Mediate History](#)', in: L. Egberts and K. Bosma (eds.), *Companion to European Heritage Revivals*: 97-111.

- Heidi de Mare (2014), '[Beeldopvattingen in Nederland. Een kleine genealogie van het Europese beeldbegrip](#)' [kader 1], in: *IVMV online magazine* 2014 | 2 [HET BEELD VAN MOSLIMS IN NL](#).
- Heidi de Mare (2015a), '[Waar is de verbeelding gebleven?](#)', in: M. van Hulst & Th. Jansen (red.) (2015), *Onder de motorkap van de modernisering. Essays voor Gabriël van den Brink*: 183-191.CHECK
- Heidi de Mare (2015b), '[Nadenken over het beeld](#)'. Bespreking Joan B. Vert (2014), *De kunst van het afbeelden. Een overzicht van de visuele taal*, in: *Tijdschrift voor Mediageschiedenis*.
- Heidi de Mare (2016), Book review [H. Bredekamp et al. \(eds.\) \(2015\), *The Technical Image. A History of Styles in Scientific Imagery*](#), in: *Journal of Design History*, vol. 29, no. 1: 93-95.
- Heidi de Mare en Sterre Sprenger van *De Correspondent* (2016), Een gedachtewisseling ([pdf](#)).
- Heidi de Mare (2017), 'Gezelschapsspel of monsterverbond? Herkomst en rol van het romantisch-moderne kunstbegrip', dubbelbespreking A. Heumakers (2015), *De esthetische revolutie. Hoe Verlichting en Romantiek de Kunst uitvonden* en P.J. Steenhuis en R. Gude (2015), *Door het beeld, door het woord* (2015) in: [Tijdschrift voor Mediageschiedenis](#), no. 1.

OP JE GEZONDHEID

In een artikel uit 1870 in het *Nederlandsch Tijdschrift voor Geneeskunde* werd hoog opgegeven van de voordelen die het gebruik van alcohol voor zowel psyche als fysiek van de mens had.

De boodschap van Hippocrates, die reeds waarschuwde tegen het gebruik van dit genotsmiddel, was duidelijk verloren gegaan.

Boekbespreking

[Leo van Bergen](#)

En die boodschap bleef verloren. Weinig dingen zijn zo gewoon als 'even een lekker glaasje' en dat glaasje wordt dan ook nog eens vaak genuttigd inderdaad met de reden dat een beetje alcohol goed is voor de gezondheid. Als iets duidelijk wordt uit het boekje van Kahn, *Op je gezondheid?* geheten, dan is het wel dat dat gezondheidseffect een totale fabel is, te wijten aan het verwarren van oorzaak en gevolg enerzijds en de tegelijkertijd optredende maar onopgemerkte verschijnselen anderzijds.

Cool

Over het nadelige effect van veelvuldig alcoholgebruik op de gezondheid heerst weinig discussie. Fiks zuipen wordt doorgaans ook helemaal niet gewaardeerd. Dat, zoals Kahn beweert, dit 'cool' wordt bevonden, zal hooguit voor een hele beperkte groep opgaan. Maar het is zeker zo dat één of twee biertjes of wijntjes als 'gezellig' worden gezien, en een paar meer ook nog wel. Dit werd in de laatste decennia van de vorige eeuw wetenschappelijk ondersteund door onderzoeken die lieten zien dat de groep 'matige drinkers' iets beter uit de gezondheidsverf kwamen dan de groep 'niet drinkers'. Maar daarbij was er geen rekening mee gehouden dat veel mensen die matig drinken omdat dat goed zou zijn voor de gezondheid, ook verder een gezond leven leiden, terwijl bij de groep 'niet-drinkers' ook voormalige alcoholisten zaten of mensen die niet dronken omdat ze al zo'n slechte gezondheid hadden. De lezer van het boek van Kahn blijft daardoor achter met de vraag waarom de teksten en foto's die tegenwoordig de tabakspakjes (ont)sieren, niet ook op ieder flesje Trappist, Bourgogne of Southern Comfort staan afgedrukt.

Sociaal-maatschappelijke gevolgen

Doordat het boek niet door bijvoorbeeld een specialist in leveraandoeningen is geschreven, maar door een psychiater – ofschoon weinig psychiaters het in hun hoofd zullen halen om hun patiënten hun glaasje (of rokertje) te ontzeggen – blijft het niet hangen in de individuele gezondheidsschade. Op de sociaal-maatschappelijke gevolgen van (te veel) drinken wordt in latere hoofdstukken uitgebreid en volkomen terecht ingegaan. Alcoholgebruik speelt een niet te miskennen rol in misdaadstatistiek – overigens niet alleen bij daders, maar ook bij slachtoffers. Veel 'huiselijk' geweld is er op terug te voeren. Bij de redenen achter echtscheidingen vechten 'een ander' en 'de fles' om voorrang. Bij het vinden van werk speelt niet alleen een plafond van glas een grote, negatieve rol. Wel moge het duidelijk zijn dat het hier niet gaat om de 'één glaasje wijn per dag want dat is zo gezond'-drinkers. Die zullen niet snel een kwade dronk hebben en eerder maatschappelijk baat bij die instelling hebben.

Kahn – sinds jaar en dag fervent strijder tegen alcohol- en drugsgebruik – heeft een overtuigend en helder boekje geproduceerd. Hij valt bovendien niet in de val die veel strijders tegen tabak en drugs kenmerkt. Een verbod is praktisch noch realistisch, al was volgens hem in tegenstelling tot de algemene aanname, de drooglegging in de Verenigde Staten wel degelijk een succes. Het gemiddelde alcoholgebruik daalde drastisch. Het was een van de weinige keren dat ik mijn wenkbrauwen fronste. Hoe kun je immers een beleid een succes noemen als het de georganiseerde misdaad zo enorm in de kaart heeft gespeeld en het zoveel doden heeft gekost. Desondanks zoekt hij – terecht, denk ik – de oplossing meer in de regulering die ook het roken onmiskenbaar flink heeft teruggedrongen, waarbij gezegd zou kunnen worden dat die voorgeschiedenis van vraagtekens bij en protest tegen het gebruik van alcoholgebruik de kans op succes nog groter maakt.

Mondjesmaat

Immers, behalve het duidelijke, ofschoon, ik geef het toe, uitermate subjectieve verschil dat sigaretten walgelijk en Belgische biertjes heerlijk zijn, is het verschil met tabak dat alcohol

altijd wel voor controverses heeft gezorgd – denk aan de Blauwe Knoop en de genoemde drooglegging. Tabak ontliiep tot voor kort iedere discussie, maar snelde toen in recordtempo alcohol voorbij. Pas in de jaren vijftig en zestig – nadat Duitse dokters dat in de Nazitijd al hadden aangetoond, maar ja, wie luistert daar nu naar? – kwamen mondjesmaat berichten naar buiten over de schadelijke effecten van roken; effecten die – en dat is weer wel eender aan alcohol – met ieder onderzoek groter werden.

Toch denk ik dat het effect van een reguleringsbeleid geringer zal zijn en in ieder geval langer op zich zal laten wachten. En dat zit hem in het genoemde ‘gezelligheidseffect’. Ten eerste is het volgens mij zo dat iemand wel ‘een matige drinker’ kan zijn, maar geen ‘matige roker’. Iemand rookt wel of iemand rookt niet. Daarmee bedoel ik niet dat iedereen altijd even veel rookt, maar wel dat iemand die enkele malen per week een pilsje drinkt geen alcoholist is terwijl iemand die enkele sigaretten of sigaren per week rookt, wel een roker is. Daarbij is het effect op de gezondheid van enkele glaasjes wijn in de week nihil, maar van roken, hoe ‘matig’ ook, op epidemiologisch niveau onmiskenbaar.

Onleuke boodschappen

Maar vooral zal een fikse inperking van het alcoholgebruik, en dan met name bij de matige drinkers, zeker in deze gehaaste tijden stuk lopen op juist het ontspannende effect dat alcohol teweegbrengt en dat ook Kahn regelmatig noemt. Iemand gaat even roken, of omdat het moet, of – al dan niet als smoes – omdat die persoon het ‘gewoon lekker’ vindt. Maar niemand zal meer zeggen: ‘rook je even gezellig mee?’ En dat is bij een glaasje wijn of een pintje zeker nog wel het geval, en zal het – ook bij mij – nog lang blijven. En dat roken niet meer gezellig is, komt omdat het weliswaar niet volledig illegaal is, maar wel uit de publieke ruimte is verbannen. Als gevolg van een verbodsbepaling dus.

Het neemt allemaal niet weg dat Kahns boodschap – drink hooguit met mate, zeker niet dagelijks en als je echt gezondheid boven genot stelt, gewoon helemaal niet – gehoord moet blijven worden; hoe moralistisch ook zij soms aandoet en hoe paternalistisch ook hier en daar het toontje is. Onleuke boodschappen moeten nu eenmaal heel vaak herhaald worden om een beetje door te dringen.

René Kahn, *Op je gezondheid? Over de effecten van alcohol* (Amsterdam: Balans, 2016)
ISBN: 9789460031687